

Поповська А. Я.

ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМ ВАЛЮТНИМ ФОНДОМ

Актуальність теми. Один із найважливіших напрямів діяльності Міжнародного валютного фонду (МВФ) наприкінці ХХ ст. полягав у сприянні демонтажу адміністративно – командної системи управління економікою в постсоціалістичних країнах, її переходу до системи ринкових відносин та інтеграції країн у світове господарство. Відмінною особливістю співробітництва МВФ з Україною була еволюція функцій Фонду від джерела отримання кредитів до гаранта зовнішньої платоспроможності країни.

Серед авторів, які досліджують питання діяльності міжнародних фінансових та валютно-кредитних організацій, зокрема в країнах, що проходять етап постсоціалістичної трансформації, варто відзначити роботи вчених Р. Бетсма, А. Брадсма, Ч. Грея, Т. Едісона, С. Фішера, У. Вайсенбургера, Ф. Вінценца, Р. Кемпбелла та ін. В працях учених-економістів Росії, О. Алмазова, Г. Анулова, С. Архіпова, В. Кузнєцова, Г. Трофімова, І. Труніна, А. Шадріна, поряд із глибоким аналізом світової валютно-фінансової системи і кредитної діяльності МВФ і Світового банку, висвітлені загальноекономічні проблеми фінансової політики в постсоціалістичних державах. Проблеми світових валютно-фінансових відносин знайшли відображення також в роботах українських дослідників-економістів таких як В. Андрійчук, О. Білорус, І. Майборода, О. Мозговий, А. Рум'янцева, В. Сіденко, В. Степаненко.

Водночас необхідно зазначити, що, незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених діяльності Фонду, стратегії співробітництва постсоціалістичних країн, у тому числі України, з МВФ в умовах світової фінансової кризи не є достатньо дослідженою і потребує подальшого вивчення та опрацювання.

Мета дослідження. Розкрити особливості співпраці України з МВФ, спрямованої на досягнення макроекономічної стабілізації в умовах світової фінансової кризи. Для досягнення мети було поставлено і вирішено коло завдань, у тому числі: дослідити основні проблеми та перспективи співробітництва України з МВФ та розкрити сутність стабілізаційних програм і визначити в них роль МВФ.

Основна частина. У квітні 1992 року на прохання України Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції та розвитку прийняли рішення про членство України у цих фінансових організаціях. Верховна Рада України в червні 1992 року ухвалила відповідний Закон «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій».

З вересня 1992 року на засіданні Виконавчої ради Міжнародного валютного фонду, де розглядалося питання про вступ України в МВФ та МБРР, було задекларовано наміри керівництва країни про запровадження курсу на ринкову трансформацію економіки. Таким чином, Україна отримала права й обов'язки країни-члена МВФ, викладені у «Статтях угоди про МВФ». Слід зазначити, що відповідно до Статуту МВФ початковими державами-членами Фонду стали країни, представлені на Валютно-фінансовій конференції Об'єднаних націй, уряди яких прийняли членство до 31 грудня 1945 року. Інші країни мали право на «вступ у число членів Фонду в такий час і на таких умовах, які можуть бути запропоновані Радою керуючих. Зазначені умови, включаючи умови сплати внесків у Фонд, базуються на принципах, що не суперечать тим, що застосовуються у відношенні держав, що вже є членами» [12]. Отже країни, що приєднувалися до МВФ у різний час неминуче отримували разом із загальними, особливі умови співпраці, що несли на собі відбиток як світових проблем і світової розстановки політичних сил, так і нових підходів до механізмів співпраці безпосередньо у рамках міжнародних фінансових організацій. Прикладом такого документу, що пропонує сучасні форми взаємодії з країнами-членами є декларація «Партнерство для тривалого глобального зростання», що була схвалена Тимчасовим Комітетом на засіданні у Вашингтоні 29 вересня 1996 року. Зважаючи на те, що умови співробітництва країни-члена з МВФ багато в чому залежать від стану конкретної національної економіки, Статут МВФ припускає достатньо гнучкий механізм участі в цій організації. Проте, важливо відзначити, що для країн-позичальників, до яких відноситься Україна, процедура співробітництва з МВФ залежить також і від інших чинників, у числі яких варто назвати вплив на прийняття рішень у рамках кредитних угод із фондом урядів країн-донорів МВФ, а також найбільш значних приватних кредиторів уряду України.

У цілому проблеми співробітництва України з МВФ можна класифікувати в дві групи. До першої варто віднести увесь комплекс питань, пов'язаних із регулюючою (традиційною) діяльністю МВФ у фінансовій області. До другої - питання, обумовлені розширенням функцій МВФ в останні 20 років, а саме, пов'язані з процедурою контролю структурних реформ, підготовки і надання інформації тощо. Відтак протиріччя цілей і методів діяльності МВФ в Україні носять не національний, а інтернаціональний характер, оскільки причини цих протиріччя укорінені, як у нормативних документах фонду, так і у закономірностях нерівномірного розвитку світової економіки та протилежності національних інтересів країн-членів МВФ.

Перед тим, як аналізувати, у який спосіб загалом проблеми співробітництва країн-реципієнтів фонду трансформуються у кредитні відносини України і МВФ, звернімося до деяких положень Статуту МВФ, що, як нам видається, слугують потенційним джерелом таких проблем. Статтею 5 Статуту особливо наголошується на тому, що ініціатором будь-яких фінансових операцій з фондом можуть бути тільки самі країни, що претендують на позику. Це правило є наслідком визнання суверенітету членів фонду у проведенні ними зовнішньоекономічної політики. За керівництвом фонду з самого початку його діяльності було закріплено право лише пропонувати урядові країни, що протистоїть проблемі зовнішніх платежів, обговорити доціль-

ність звернення до фонду за допомогою у розв'язанні своїх проблем. При вирішенні питання про доцільність надання кредиту фонд гарантує рівне ставлення до всіх претендентів. Величина кредиту визначається з урахуванням як величини квоти країни, що має платіжний дисбаланс, так і оцінки фахівцями фонду обсягу витрат, необхідних, за їх думкою, для реалізації заходів по подоланню цих проблем. Це з одного боку. З іншого – реальна процедура прийняття та виконання спільної програми національного уряду та експертів МВФ, за оцінками науковців, не залишає національним урядам можливостей для самостійного прийняття рішень щодо монетарної та структурної політики.

Через особливу актуальність для України заслуговує на дослідження ще одне положення «Статей угоди про МВФ», відповідно до якого країна-член повинна надавати Фонду інформацію про стан національної економіки. Починаючи з грудня 1992 року Національний банк України надає Міжнародному валютному фонду зведені балансові звіти Національного та комерційних банків України, а також інформацію щодо валютних курсів та процентних ставок, а з 1993 року складається платіжний баланс України. Місія експертів статистичного управління Міжнародного валютного фонду, яка перебувала в Києві у вересні 1995 року, визнала інформацію з грошово-кредитної статистики та статистики платіжного балансу, яку Національний банк України щомісячно направляє до МВФ, придатною для опублікування в збірнику «Міжнародна фінансова статистика». Розпорядженням Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 14 грудня 1995 року Національний банк України був призначений відповідальним за підготовку показників і проектів публікацій у зазначеному збірнику з даними грошово-кредитної статистики та статистики платіжного балансу. З липня 1996 року сторінка України друкується у збірнику МВФ «Міжнародна фінансова статистика», яка містить показники грошово-кредитної статистики з грудня 1992 року і статистики платіжного балансу, починаючи з I кварталу 1994 року. Однак, хоча оприлюднення цієї інформації було важливою віхою на шляху до відкритості державного управління та підвищення його якості, частина даних про економічну політику України у контексті співпраці уряду з МВФ залишалася закритою для аналізу. Зміст Меморандумів про економічну політику, зокрема, зобов'язання перед МВФ, до 1998 року не підлягали публікації [4].

Після фінансової кризи МВФ було звинувачено у тому, що фахівці фонду не змогли передбачити і запобігти фінансовим потрясінням не в останню чергу внаслідок поганої поінформованості і засекреченості роботи. Як наслідок, керівництво МВФ прийняло рішення про зміну власної інформаційної політики та одночасно скорегувало вимоги до країн-членів. У спеціальному дослідженні МВФ викладено принципи, за якими буде надаватися допомога країнам, що вже перебувають у кризі або тільки можуть її зазнати. Відтак МВФ розширив коло питань власної компетенції, зокрема змінив процедуру узгодження умов надання позик. Країни-члени, у свою чергу, відтепер зобов'язані дотримуватися не тільки монетарних умов, але й тих, що визначаються політичними засадами економіки. Тут мається на увазі спроба працівників МВФ врахувати критику країн-донорів, що звинувачують фонд у фінансуванні корумпованих режимів.

Треба зазначити, що зміна орієнтирів у інформаційній політиці фонду український інформаційний простір майже не торкнулася. Брак інформації про співпрацю уряду з МВФ досі заважає ґрунтовному вивченню проблем, що пов'язані з отриманням країною міжнародної фінансової допомоги. Таким чином, якщо підсумувати усі доступні джерела інформації, то найінформативніші з них існують на англійській мові як видання МВФ та в мережі Інтернету (офіційні сторінки МВФ, МБРР, ЄБРР), менший обсяг інформації пропонує Національний банк України, Державний комітет статистики, Міністерства економіки та фінансів. Засоби масової інформації та періодичні видання урядових інституцій якоюсь мірою компенсують закритість офіційних установ, проте не ліквідовують її взагалі. Закономірно, що такий інформаційний режим співпраці породжує додаткові труднощі щодо підтримки громадськістю фінансованих МВФ реформ, оскільки протиріччя між економічною доцільністю та політичним забезпеченням проведення реформ є одною із загальних проблем у стосунках країн, зокрема й України, з МВФ. Ситуація, коли різні політичні угруповання країни по-різному ставляться до Програм співробітництва, породжує нерозв'язні завдання для МВФ. У таких умовах положення Статуту про ініціативу щодо кредитних програм винятково країною-позичальником утрачає визначеність і веде до наслідків, про які головний економіст МВФ М.Муса на конференції, присвяченій глобальній економічній кризі, сказав наступне: «Справа не в тому, що самі програми МВФ погані; справа в тому, що ці програми погано реалізовувалися» [9].

Майже одразу після того, як на початку 70-х років ХХ сторіччя переключившись із кредитної підтримки індустріальних держав на допомогу країнам, що розвиваються, МВФ стало асоціюється з поняттям «стандартної програми ринкових реформ», яка включає фінансову стабілізацію, припинення стимулювання імпорту й лібералізацію експорту. Логічно, що країни-кредитори диктують власні стандарти позичальнику. Механізм гарантій повернення позик не передбачає стягування застави та «плати за ризик». Як вважали фундатори фонду, достатньою гарантією є офіційно проголошена рішучість країни здійснити весь комплекс необхідних заходів економічної, податкової, бюджетної, грошово-кредитної і валютної політики для розв'язання власних проблем. Для отримання кредиту країна-позичальник розробляла меморандум, який проходив експертизу в МВФ, після чого виносився на розгляд Ради директорів з рекомендаціями співробітників фонду. Як правило переговори про надання кредиту починаються з того, що на запрошення приймаючої сторони співробітники місії фонду привозять до країни-претендента на позику свої пропозиції (що включають нарівні з традиційними моделями фонду також і специфічні для кожної країни умови) і знайомлять з ними місцевих учасників переговорів. Можливий також і інший варіант: пропозиціями фонду можуть стати перероблені його експертами програми, що були складені урядом країни-позичальника. Саме так було в Україні в кінці 1996 року під час узгодження Програми EFF, що опиралася на місцеву програму «Еконо-

мічне зростання 1997». Хоча формально МВФ ніяких умов не висуває, відмова від його порад, що знайшли офіційне втілення у меморандумі уряду, призводить до припинення надання кредитів. Треба зазначити, що до процедури узгодження програми входить ще підготовка попередніх умов, виконання яких фактично обумовлює надання першого траншу кредиту. Україні, наприклад, влітку 1997 року було висунуто 38 так званих стартових умов, і через невиконання близько половини з них програму EFF відкрито не було [6].

Усього з 1995 р. по 2005 р. Україна реалізувала чотири кредитні угоди з МВФ, фактично отримала 2,4 млрд. дол. США. За умовами позики STF близько 720 млн. дол. США за річною ставкою 5,75% на строк 10 років з відстрочкою сплати основної суми боргу на 4,5 роки. Кредит в розмірі 50% квоти надійшов двома траншами. Метою цього кредиту було визначено пом'якшення економічної кризи, а за задачами – підготовка до більш радикальних дій у 1995 році. Вони склалися з запобігання неконтрольованому зростанню дефіциту бюджету, скорочення кредитування підприємств, лібералізації в сферах ціноутворення, торгівлі і валютних операцій (скасування експортних квот включно), а також урегулювання фінансових проблем з кредиторами. Кошти було використано Національним банком для здійснення валютних інтервенцій на УМВБ [14].

Позики підтримки Stand-by є найстарішою та найчастіше уживаною формою кредитування всіх без винятку країн. Позики Stand-by надавалися за річною ставкою 6,29% на строк 5 років з відстрочкою сплати основної суми боргу на 3,25 роки. Надання кредиту підтримки обов'язково передуює підписання керівництвом країни угоди з фондом, в якій визначається календарний план заходів по реалізації узгодженої програми і графік надання траншів. Кредит, максимально допустима величина якого відповідає 100% квоти, як правило видається щоквартально, чотирма кредитними частками. Проте, якщо країна постійно порушує узгоджених зобов'язань, моніторинг програми відбувається щомісяця, і кредитні частки також надходять щомісяця. Такий графік діє і для України.

У рамках обов'язкового для даного виду кредитування моніторингу економічних перетворень від України вимагалось дотримання бюджетних та кредитних лімітів, відсутність заборгованості по зовнішніх виплатах (точніше, дотримання графіку скорочення заборгованості), дотримання узгоджених лімітів по коротко- та довгостроковим позикам і підтримка мінімального рівня золотовалютних резервів. Дотримання узгоджених з МВФ умов означає проведення реципієнтом розумної макроекономічної політики, тобто такої, що забезпечує економічне зростання на тлі низьких темпів інфляції, стабільної грошової одиниці, виваженої грошово-кредитної політики і збалансованого поточного платіжного балансу. Теоретично повномасштабне виділення усієї обумовленої суми має надаватися тільки тоді, коли уряд виконує якщо не всі то більшість з обіцяних заходів. На практиці ж Україна хронічно не виконувала зобов'язань, під якими підписувалися голови уряду та Нацбанку, але у більшості випадків кредити надавалися.

МВФ має незаперечну перевагу перед іншими кредиторами на одержання найдостовірнішої інформації про країну. «Запровадження й моніторинг програми» передбачав, що уряд зобов'язується: 1) регулярно звертатися до МВФ за порадами в разі коректування економічної політики; 2) крім щотижневого надання постійним представникам МВФ докладної інформації про виконання бюджету, надавати можливість спостерігачам бути на нарадах у Мінфіні; 3) радитися з МВФ із питань координації кредитно-грошової та валютної політики; 4) надавати можливість бути присутніми на нарадах у НБУ; 5) сприяти в проведенні МВФ фундаментальних перевірок виконання Меморандуму тощо. І все ж попри жорсткі вимоги меморандумів, на думку міжнародної групи «Адженда», до складу якої входять провідні вчені багатьох розвинених країн світу, головна вада традиційних стабілізаційних програм МВФ у тому, що вони створюють зайві перешкоди, яких легко уникнути при досягненні довгострокових цілей економічного зростання, і водночас не оберігають від нерационального витрачання коштів і фінансових зловживань позичальників [10]. Процедурами діяльності МВФ передбачене дострокове погашення країною-членом всіх отриманих від Фонду кредитів. Це відбувається у разі, коли Фонд дійде висновку, що рішення про надання кредитів було прийнято на основі інформації про виконання умов (у тому числі юридичних), яку було спростовано даними, що надійшли пізніше. Можливі наслідки денонсації договору можна розділити на дві групи: політичні та соціально-економічні. По-перше, внаслідок такого безпрецедентного випадку, Україна не тільки надовго опиниться серед аутсайдерів світового економічного співтовариства, але буде завдано значної шкоди і політичному іміджу держави. Вихід зі складу учасників МВФ стане для всього світу чітким сигналом про те, що Україна обрала курс на політичну самоізоляцію. Слід також очікувати зниження авторитету України в таких впливових організаціях, як ООН. По-друге, прийняття рішень щодо розірвання відносин з МВФ матиме як коротко- так і довгострокові наслідки. Це дуже швидко призведе до оголошення суверенного дефолту, пред'явлення до негайної сплати всіх зовнішніх боргових зобов'язань (а це - близько 12,5 млрд. дол. США) та накладання арешту на іноземні активи не тільки України як держави, але й на майно суб'єктів підприємницької діяльності.

Крім того, слід зауважити, що навіть одностороннє розірвання Україною договору про вступ до Фонду не означатиме миттєвого виходу з нього. Україна на протязі декількох років не зможе погасити заборгованість перед ним. А до врегулювання проблеми заборгованості перед МВФ, розробки графіку її погашення, Україна не перестане бути членом цієї організації. Процедура Фонду передбачають офіційний розгляд питання про вихід зі складу членів Виконавчою Радою, здійснення Директором-розпорядником консультацій з керівництвом Фонду та окремих міжнародних фінансових організацій, публікація заяви про втрату державою-членом права на використання ресурсів Фонду, прийняття рішення про призупинення права голосу держави-члена. І лише останньою мірою цього процесу є примусове виведення держави зі складу членів Фонду. Таким чином, навіть кардинальні зміни у стосунках з Міжнародним валютним фондом не вирішують проблеми, що сформувався під впливом кредитної допомоги Україні з боку МВФ. Треба мати на

увазі, що роль МВФ для країни важко перебільшити, оскільки економічна реформа відбувалася хоч і не послідовно, але за стандартами МВФ. Іншими словами, для країни, у якій відсутня власна програма економічного розвитку, тобто така, що може бути послідовно реалізована внаслідок єдності позицій виконавчої та законодавчої влади, а також за умови суспільної підтримки, продовження співпраці з головним донором є важливим чинником запобігання глибокого економічного потрясіння [15].

У співробітництві України з МВФ в межах кредитних програм можна виділити кілька етапів:

Перший етап (1994-1995 роки). У цей період Україні було надано фінансову допомогу у вигляді системної трансформаційної позики (STF-Systemic Transformation Facility) на суму 498,7 млн. СПЗ або 763,1 млн. дол. США для підтримки платіжного балансу України. Проте, через невиконання Україною ряду умов програму було завершено завчасно.

Другий етап (1995-1998 роки). Україна отримала від МВФ кредити на загальну суму 1318,2 млн. СПЗ. (1935 млн. дол. США.) за трьома річними програмами „Стенд-бай” (Stand-By). Головною метою цих кредитів була підтримка курсу національної валюти і фінансування дефіциту платіжного балансу України.

Третій етап (1998-2002 роки). Програма розширеного фінансування (EFF-Extended Fund Facility), передбачала надання Україні кредиту на загальну суму 2,6 млрд. дол. США. У грудні 2000 року термін дії Програми EFF було продовжено до вересня 2002 року, але в решті-решт Фонд так і не надав Україні залишкової суми кредитів (визнавши негативними висновки останнього перегляду ходу виконання програми). Таким чином, Україна отримала у рамках Програми EFF 1193,0 млн. СПЗ (1591,0 млн. дол. США.), які були спрямовані на поповнення валютних резервів Національного банку України.

Четвертий етап. (2004-2008 роки). Після завершення співробітництва за Програмою EFF Уряд України серед прийнятних форм подальшого співробітництва України з Міжнародним валютним фондом на безкредитній основі обрав попереджувальну програму “Стенд-бай” [13].

Усього Україна фактично отримала з МВФ 4,41 млрд. доларів США (3009,83 млн. спеціальних прав запозичення) кредитів фонду, по програмах розширеного фінансування (EFF), фінансування системних перетворень (STF), угоди про резервні кредити (Stand-by), що були спрямовані на підтримку курсу національної валюти, міжнародних резервів держави й активних позицій платіжного балансу, відповідно до Статуту МВФ. За даними Мінфіну України, гарантований державою борг перед МВФ станом на 1 вересня 2008 року складав 247,911 млн. дол. США, або 5,6% від його загальної суми [14].

Протягом 2005 - 2008 років Україну відвідували повномасштабні місії з метою надання технічної допомоги в сфері управління державним боргом та розвитку внутрішнього ринку цінних паперів, митного адміністрування, монетарної та податкової політики. В Україні регулярно проходять консультації за статтею IV статуту МВФ, та працюють робочі місії Європейського департаменту МВФ.

5 листопада 2008 року МВФ схвалив рішення про виділення Україні стабілізаційного кредиту в обсязі 16,43 млрд. дол. США для зміцнення довіри у фінансовому секторі та допомоги економіці країни, яка постраждала від світової фінансової кризи. У листопаді 2008 року Україна отримала перший транш кредиту в розмірі 4,5 млрд. дол. США. У січні 2009 року в Україні працювала місія МВФ, яка мала ухвалити рішення про надання чи ненадання Україні другого траншу. Незважаючи на продемонстровану гнучкість по відношенню до України, були поставлені додаткові питання. МВФ турбує порядок фінансування дефіциту бюджету, розмір дефіциту бюджету. На довготермінову перспективу економічного зростання експерти місії МВФ рекомендують вжити заходів для забезпечення поліпшення умов для здійснення підприємницької діяльності. У цьому зв'язку до числа ключових макро-структурних реформ на найближчу перспективу можна віднести вирішення питання про компенсацію втрачених заощаджень у неінфляційний спосіб, реформування адміністрування ПДВ, вдосконалення податкового кодексу, реформування енергетичної сфери, а також проведення реформ у фінансовому секторі [15].

Отже від співпраці з МВФ Україна отримала велику кількість порад про те, що потрібно робити, але дуже мало про те, як саме. Значною мірою це сталося через ігнорування того факту, що ідеї економічної політики не можуть започатковуватися та впроваджуватися у вакуумі, без підтримки суспільства. Очевидно, саме ця обставина стала визначальною у оцінці кредитних програм МВФ як малоєфективних.

Удосконалення та зміцнення співробітництва між Україною і міжнародними фінансовими установами має бути важливим компонентом економічної політики країни. Незважаючи на відмінності в суті, інструментах своєї діяльності та можливих впливах на процес трансформації постсоціалістичних економік, усі міжнародні фінансові та валютно-кредитні інститути спроможні сприяти посиленню макроекономічної стабільності, запобігання фінансовим та структурним кризам, реалізації структурної перебудови та ринковій трансформації перехідних економік.

Джерела та література

1. Гесць В. Питання теорії і практики макроекономічної стабілізації в аспекті переходу від економічної кризи до зростання // Вісник національного банку України. – 1997. – №9. – С.10 -17.
2. Герчикова И.Н. Международные экономические организации: регулирование мирохозяйственных связей и предпринимательской деятельности. – М.: Консалтбанк, 2002.
3. Макроекономічне моделювання та можливості його використання в економічній політиці України // Тенденції української економіки. Вересень 1998. – К.: TACIS, DG 1A Європейської Комісії, 1998. – С. 82-86.
4. МВФ та Україна. Матеріали департаменту зовнішніх зв'язків Місії МВФ в Україні. – К.: МБПП, 2008
5. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, А.С. Галь-

- чинський та ін. – К.: Либідь, 2002.
6. Україна в Міжнародному валютному фонді. – К.: Науково-дослідний фінансовий інститут, 1997.
 7. Україна у цифрах, 2008 рік: Корот. стат. довід. – К.: 2009.
 8. David D. Driscoll. The IMF and the World Bank: How Do They Differ? External Relations Department. Publication Services International Monetary Fund. – Washington, 2006. – <http://www.imf.org/external/pubs/ft/exrp/differ/differ.htm>
 9. Global economic projection revised // IMF survey. – Wash., 2008. – Vol. 27. – № 1.
 10. Good governance has become essential in promoting growth and stability // IMF survey. – Wash., 2006. – Vol. 27. – №3.
 11. World Economic Outlook Financial Turbulence and the World Economy. A Survey by the Staff of the International Monetary Fund. October 2008. -<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/weo1098/index.htm>
 12. Articles of Agreement of the International Monetary Fund. (Approved by the by 29 governments, representing 80 percent of original quotas, December 27, 1945) // <http://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/index.htm>
 13. <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/2932.htm>
 14. http://www.me.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=120098&cat_id=106002
 15. <http://unian.net/ukr/news/news-306090.html>

Сейдаметова Л.Д.

ЭВОЛЮЦИЯ ТЕОРИИ ИНВЕСТИЦИЙ

История развития мировой экономики и экономической мысли свидетельствуют, что инвестиции занимают ведущую роль в формировании и укреплении производственного потенциала, социальной сферы и влияют на различные направления общественной жизни и этот факт признается всеми представителями ведущих экономических школ. Рассмотрение различных научных концепций, трактующих сущность и роль инвестиций в развитии мировой экономики, заслуживает огромного внимания в связи с необходимостью создания теоретической базы для изучения инвестиций и инвестиционного процесса как объекта управления.

Целью данной статьи является изучение эволюции теории инвестиции, связанных с становлением и развитием экономической мысли и установление взаимосвязи между инвестиционной активностью и инновационными изменениями в экономике.

Проблеме сущности и роли инвестиций в развитии мировой экономики посвящены работы З. Адамановой, Л. Антонюк, О. Билоруса, А. Гальчинского, Г. Геца, Б Губского, М. Делягина, Ю. Козака, А. Кредисова, Д. Лукьяненко, З.Луцишина, Ю. Макогона, С. Мочерного, В. Новицкого, Е. Панченко, Ю. Пахомова, А. Поручника, В. Рокоч, Л. Руденко, В. Сиденко, С. Сиденко, С. Соколенко, Е. Савельева, В. Савчука, В. Семиноженко, А. Филиппенко, Т. Цыганковой, В. Чужикова, И. Школы и др.

При оценке существующих теорий инвестиций, более содержательными, с современной точки зрения научными концепциями теории инвестиций сформировались в рамках классической, кейнсианской и институциональной школ. Однако, исследования трудов более ранних научных направлений показали, что сторонники последних также указывали на необходимость инвестиций и определяли их роль в развитии национальной экономической системы.

Термин «инвестиции» происходит от латинского слова «investire» - облачать.

Представители самой ранней научной школы – меркантилизма – Т. Манн, Д. Юм, Д. Ло, Ж. Кольбер, Л. Зекендорф, отождествлявшие богатство нации с деньгами, и их притоком в страну, в целях поддержания положительного сальдо внешнеторгового баланса, а термин «инвестиции» в явном виде не использовали. При этом, они отмечали необходимость использования денег для организации общественного производства в периоды, когда ремесленники и фермеры бездействовали «не из-за нехватки плодов земли, а из-за нехватки денег» [1, с. 87]. Таким образом, меркантилисты выражали необходимость инвестирования в производство товаров, поскольку последние создавали основу для развития внешней торговли и, следовательно, служили источником богатства нации. Меркантилисты первыми обосновали необходимость регулирования условий, обеспечивающих формирование инвестиционных ресурсов и приток в страну их извне. Увеличение денежных накоплений при одновременном снижении их стоимости являлись, согласно их взглядов, главным фактором стимулирования инвестиционной активности предпринимателей.

Представитель учения физиократов Ф. Кэне, автор «Экономической таблицы», впервые сделал попытку структурировать инвестиции, выделив в их составе так называемые первоначальные авансы (avances primitives) и ежегодные авансы (avances annuelles). В понимании Ф. Кэне, первоначальные авансы включали затраты на приобретение сельскохозяйственных машин, построек, рабочего скота и в совокупности представляли собой фонд рабочего оборудования с периодом оборота в 10 лет. Ежегодные авансы подразумевали возобновляемые затраты на наем сельскохозяйственных рабочих, приобретение семян и другие аналогичные издержки [2]. Данная структура авансов рассматривалась только в приложении к земледелию, поскольку исходя из их, единственным видом производительного капитала являлся капитал земледельческий. Таким образом, была сделана попытка разделить инвестируемые средства на основные и оборотные, а также обозначить приоритетное для того времени направление инвестирования - земледелие, как единственный источник формирования положительной суммы прибыли.

Немногим позже, в работах представителей этой же школы (Ж. Тюрго, М. Ривьеры, Т. Сиенса, Ле Трона)